

НЕВІДОМІЙ ФРАНЦУЗЬКИЙ ПЕРЕКЛАД ШЕВЧЕНКА

У праці «Шевченко у Франції», Львів, 1933, писали ми «...З „*Viollet et le Polonais*“ з 20-го листопада 1887-го р. дізнаємося, що у Франції Леонар Ретель зложив збірник «Поезія на Україні...» У 1887. р. рукопис Ретеля був у руках Вальмора, сина відомої французької поетки Desbordes Valmorge (1785—1859), який збирався його видати. Але з невідомих причин збірник Ретеля ніколи не побачив світа. Нам також не довелося дізнатися, де саме тепер перебуває цей рукопис, як він взагалі не зник.

Майже того ж самого дня, коли до Парижа дійшов авторський примірник «Шевченко у Франції» ми знайшли рукопис Ретеля. Він не зник, а переховується поміж рукописами відомої польської бібліотеки у Парижі.

Є це великий неоправлений зшиток іn folio на 589 стр. написаний під диктатом Ретеля (1811—1885), повстанця 1831 р., що емігрував до Франції. Форма рукопису свідчить, що маємо діло не з остаточною редакцією, а швидше з бруліоном. Заголовок рукопису:

La poésie en Ukraine par Leonard de Rettel Paris 188.

A Stanislas et Sophie de Rettel (діти автора).

Дата 188.. показує, що ані автор ані його наслідники не знали точного року появи друку. Гадаємо, що твір мав бути виданий у 1883 р.

Далі йде посмертна біографічна записка про Ретеля, зложена Вальмором.

Після неї знаходимо довшу передмову (12 стор.) самого Ретеля. Автор починає зі згадки «поетичної України» Боденштедта (1845), яку хоч і хвалить, але вважає її «надто короткою». Тому Ретель і рішився написати свою працю, бо, як, вірити колишньому повстанцеві, «велика руська (ruthène) душа досі залишилася невідомою на Заході».

Відтак читаємо загальні уваги про народно поезію, нині вже без значення. Таку саму вартість мають сторінки рукопису Ретеля про польську літературну школу на Україні. За Ретелем — (зайве тут доводити хибність цього твердження) — польські письменники на Україні, в першу чергу Падура «поставили собі за мету створити з руського діалекту літературу мову. Приклад Падури сильно підохньорив справжніх уже русинів. Декількох із молоді пішло слідами Падури. Такі були: поет і маляр Шевченко, історик Кулиш і Костомаров. Москаль, яких ідеалом завжди була уніфікація мови та релігії, одного дня віднули небезпеку цієї літератури. Руська національна література була заборонена, її авторів заслали на Урал хоч останні, щоб не гнівати царату, завжди виявляли себе величкими ворогами старого польського панування. Зрештою треба ствердити, що москалі не здібні розуміти України, що заселена найчистішим із словянських народів. В цілій московській літературі немає української школи, як це ми бачимо в польській літературі». (твердження це не відповідає дійсності).

Потім знаходимо в рукописі Ретеля якихсь 200 стор. перекладів з Падури, Богдана Залеського, Сен-Вінцента. Польоністи, що колись може розглянути цей рукопис скажуть, що варти ці переклади. Сторінки 210—240 рукопису для нас найцікавіші, бо вони містять повний переклад «Наймички» Шевченка. Ось початок тієї французької версії:

*Un dimanche de grand matin,
la brume couvrit tout le pays,
et en pleine brume debout
sur un tertre, inclinée comme
un peuplier, une jeune femme
serrait quelque chose sur son
sein. Elle causait ainsi avec
le brouillard.*

*У неділю вранці рано
Поле крилося туманом:
У тумані на могилі,
Як тополя, похилася
Молодиця молодая.
Шось до лона пригортає
Та з туманом розмовляє...
Кохайтесь, чорнобриві,
Та не з москалями,
Бо москалі — чужі люди
Роблять лихо з вами.
Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине:
Піде в свою Московщину,
А дівчина гине..
Якби сама, ще б нічого,
А то й стара мати,
Що привела на світ божий,
Мусить погибати.*

*Aimez, jeunes filles aux sourcils noirs,
mais, n'aimez pas le Moscovite. C'est
un étranger. Vous lui devrez tous vos
malheurs. Le Moscovite aime en riant, il
rit en vous quittant, puis il retourne dans
son lointain pays. La fille meurt. Si elle
était seule encore! Mais il y a une vieille
mère, pauvre femme qui l'a mis dans ce
monde de Dieu. Elle meurt aussi...*

Цих зразків досить. Ті, що володіють французькою мовою вже по кількох рядках могли оцінити поетичну вартість перекладів Ретеля. Оцінка вельми коротка: Бельведерчик 1831-го р. не мав ані жадного поетичного таланту, ані відповідного відчування французької поетичної мови. Під цим оглядом українська література нічого не втратила від того, що рукопис Ретеля не побачив світу.

Треба ще додати, що на стор. 242—299 є переклади українських дум за відомими збірками Максимовича та Залеського. Переклади ці дуже слабі.

Кінець рукопису (300—589) містить довгі, досить нудні, примітки Ретеля про гайдамаків, про татар, про степ.. Все це нині варти лише одного: залишилося в рукописі. Весь твір Ретеля може спокійно й надалі спати. Видається, що відмовини друкувати «Поезії на Україні», мав рацію, проте варто згадати, що була така, хоч невдатна спроба ознайомити Францію з кількома творами Шевченка.